

LIBRI II. SECTIO I, CAPVT IIX.

De

Vomitoris.

Vomitoria, ἐμετικὰ Græcis, seu vomitum scientia medicamenta priscis temporibus purgantibus ipsis etiam frequentiora erant, quam hodierna die, ideo quod veteres, in calidioribus regionibus habitantes, & propter vitus rationem & propter corporis humorumque constitutionem ad vomitum essent faciliores proclivioresque. A chemicis tamen superiori seculo frequentari magis cœperunt, iuuentis emeticis mineralibus, licet, ut solet, multis quoque interuenientibus damnis, prius, quam stabilita magis & rationibus fundata esset experientia. Inde vero quidam ex recentioribus quoque vomitiones in nostris regionibus prorsus damnare sustinent propter sequentes rationes: 1. quia corpore plus aquo commouent & disturbant, imo molestissima symptomata inducunt. 2. quia regiones nostræ multo sunt frigidiores, quam Græcorum; 3. quia homines nostrarum regionum pituitosiores sunt, atque adeo ad vomitum inepti. Sed male damnari vomitiones natura ipsa docet. Hæc enim omnis generis euacuationes vniuersales & particulares, tam per superiora, quam inferiora, etiam nostris in corporibus molitur, quam proinde magistrum medicus imitari sedulo debet. Neque enim regio rem ipsam variat, sed quæcumque indicantur, sunt exequenda, quo cumque orbis angulo.

Præmisso igitur per dicta r̄a oī, non carere posse medicinam vomitoris; alterum quoque assertum huc facit: dari nempe seorsim vomitoria, quæ hoc nomen mereantur, contradistincta ab aliis, neque sub classe purgantium sola contineri.

Videmus quippe naturam hæc distinguere, & seorsim aīa, seorsim item nārā excernere. Et licet eveniat non raro, ut ab exhibito purgante vomitio, citra aliqui fluxum, & ab exhibito

Nn 2 bito

bito vomitorio contrarium obseruetur; Distinguendum tamen est inter effectum per se & per accidentalem; item inter effectum ordinarium & extraordinarium. Quod nisi admittamus, vix in praxi commodum erit prospicere indicantibus.

Habent enim inter se effectum communem, irritandi naturam, & ad expellendum sollicitare; Habent vero & proprium, hoc, non illuc, quin hoc respectu quasi contrarium & oppositum.

Patebit id magis, si consideremus tum ipsa ad se inuicem relata, tum subiecta illa, in quibus alias ab intentione sequi solet effectus.

Ratione subiectorum illud in praxi ratum est & firmum: Quicunque humores habent in primis viis magis fixos, acidos, austeros, non facile ab emeticis vomunt, sed converso medicamenti stimulo inde purgantur magis ~~hæc~~, imo in his purgantia effectum selenum nullum omnino edunt. Hinc melancholicos Hippocrates q. apb. 9. vehementius & quidem per inferiora purgandos præcipit. Quicunque vero humoribus gaudent biliosis, spumescientibus, aqueis, volatilibus, in illis tum vomicio facilis est, tum a purgantibus quoque solum spe excitatur. Hinc & astate magis ~~hæc~~, hyeme ~~hæc~~ purgandos ait Idem q. apb. 4.

Quomodo vero differant inter se purgantia & vomitoria, cum omnino sint diuersa, magis patet, si eadem comparemus sibi ipsis & aliis. Waleus l. e. negat, dari realem & veram diversitatem inter purgantia, ita ut hoc tantum vomitum creat, illud solum aluum moueat; nec ullum discrimen hic inueniri posse contendit, quam limitationem quantitatis, & additionem corrigentis, ita ut purgantia qualibet maiori dosi data fiant vomitoria, & qualibet vomitoria correcta sine omni virtute emetica ~~hæc~~ purgent.

Sed utrumque hoc assertum fallit, primum quidem exemplo hypercatharticos, quæ toto die accidit, seu purgante medicamento propinato, nisi per accidens humorum versus superiores motus eo citet & modificeret medicamentum, solum alvus cito-

citur, & ibi sit hypercatharsis. Adde quod maiori dosi propinam: v. g. aloë ad 3ij. manna ad 3iv. rhabard ad 3 β vomitum si quem faciunt, id praestent nauseabunda potius mole. Alterum vero, quod correctio *Walena* sit nulla, putat enim g. g. & zium vita, si addantur crystalli chalybis, seu *Olum* 2is, correcta esse, omnemque vim emeticam amittere. Neque ratio illa, nec experimentum rite factum id confirmant, quin potius *Olum* 2is maiori dosi datum vomitum ciet, & h. m. mixtum cum *Fro emetico*, cum 2o vltz vomitum non non prohibet, ex nostra observatione.

Plura quoq; adfert, eiusdem sunt commatis, adeoque purgantia & vomitoria non solo gradu operationis, respectu dosos, sed mixtionis differunt modulo, quoq; differentia est specifica, essentialis & genuina.

Si nempe omnia atque singula pensitemus vomitoria, convenient cum purgantibus acrimonia salino-sulphurea, irritativa & stimulante; differunt eiusdem volatilitate, quam præ purgantibus habent maiorem, hæc vero minorem, fixiori acrimonia conspicua, eamque iidem vel explicitam vel implicitam. Sic sale volatili copiosa pollentia vomitoria sunt, pro magis vel mitius volatili sulphure magis vel minus talia, quem miscelæ individuum gradum licet nesciamus, quare pura alarum sit emeticum, piper non item sufficit tamen nosse specialem, quem nimurum præstant partim partes aqueæ, ut in sedo minori, raphano tum hortensi, tum rusticano, maiori dosi hausto, & in succo; partim partes sulphureæ impuræ, exemplo tabaci, asari, vnde illa cum distinguat optime archeus, in humana hac caligine in eo acquiescere passumus.

Hinc vt nulla purgatio sit sine bile, ita & nulla vomitio propriæ dicta & arte inducta sine bile peragitur, quod ipsum axioma superioribus juncitum, quoq; de purgantibus diximus, & ipsa illustrat & vomitoriorum doctrinam. Omnis inquam, purgatio seu *oral* seu *karpo* fit a bile tanquam humore principaliter extimulando, adæquate a sero. Quemadmodum igitur a purgantibus specialibus, a vomitorii contradistinctis, bilis acquirit

*In stimulum citra ὕερασμὸν maiorem, scilicet quasi irritata; ita a vomitorii bilis non saltem irritatur & stimulum nanciscitur, sed & spumescit una & μετωργομὸν acquirit, sale volatili eiusdem in motum citato, tarefacto & spumescente. Et hinc est quoque, quod purgantia rarius simul vomitum, vomitoria sa-
pius simul alium mouent, quia bilis spumescens stimulis illis suis intestina coafficit.*

Volatilitas illa euaporabilis, quoad sulphur & sal volati-
le seu partes mercuriales, manifesto appetet in dictis vegetabi-
libus, non minus vero & in mineralibus. Apertissimum id est
in *gio*, cuius sulphur cum partibus mercurialibus abigi potest
mediante explodente *O* s. q. addito, quo facta omnis vis eme-
tica emoritur, remanentibus partibus fixioribus. Imo id quoque
in *Glo* verum est, eiusque ipsissimo sale, nam utraque haec sunt
vomitoria, *Glo* in substantia, & *O* *Glo* post ignis torturam
prolectum. Ut enim non tanta in eo sit volatilitas ac in *gio*,
vnde nec idem potentia vomitoria assequitur; Ratio tamen
in promptu est, acidum salinum fixius, partibus terreis impli-
catum magis. Accedit, quod partes venereæ, in omni *Glo* re-
peribiles, respective fixiores, non tam prompte domari queant
vel annihilarit. Satis tamen est, in omni *O* *Glo* sulphur adhuc
latitare, quo si orbetur vel sal, ex hypothesi, illud amplius vomi-
tum non citabit; vel si sulphur orbetur sale, ut in terra *Glo* dul-
ci, idem est sentiendum.

Afficitur vero iisdem, sale ac sulphure irritante, primo
omnium & præcipue ventriculus, isque non vacuus, sed reple-
tus, vel pituitosis vel biliosis imprimis humoribus, vnde *Cou
4. apb. 17.* oris ventriculi morsum, vertiginem tenebriscosam &
oris amaritudinem vomitoria indicare præcipue asserit, quippe
biliosa. Reliqua afficiunt adæquate, non tamen sine bile. Hinc
& vomitoria non illuviem, quæ in ventriculi capacitatem hæret,
solam expurgant, sed si fortiora sint, etiam intestina, vasa mesa-
traica, hepar, lienem, pancreas, mediantibus bile & *sacco* pancrea-
tico exhausti, indeque noxios humores eliciunt. Est enim
ex his locis via brevis & expedita, per quam facilis est vomi-
tio,

tio, id quod ex selectu & recensione differentium illorum magis erit in aprico.

Concludimus ergo, vim emeticorum consistere laxius quidem in iobsequentia ingestii remedii, quod alterari & subigi a ventriculo renuit, vnde ille vel grauatur ob nimiam copiam, vel laxatur ob lubricitatem, vel auersionem concipit ob heterogeneitatem, vel irritatur ob acrimoniam aduersam, quale quid in arsenicalibus quoque & aliis venenis occurrit. Singula hæc pluribus exemplis illustrari possent, nisi notiora essent. Stricte vero & proprie in acrimonia modificata & specificata, salino-sulfurea volatiliori. Vnde & ventriculi robur vnice vomitorio-rum & purgantium virtutem dispensat.

Cumque ipse culinæ sit destinatus, non cloacæ, maiori omnino opus est violentia; irritatur nempe ita ventriculus, ut recluso medicamento a liquore lymphatico glandularum milium & ipse hic characterem biliosum vel quasi emeticorum recipiat, & hinc spumescat, οργαστησ concipiat, fibris nerueis ac membranis inæqualis & molestus euadat, consecutione quadam e vicino intestino quoque concitentur & confluant e glandulis succi constitutes. Inde lubricatur ventriculus, inde saluat os, tremit labium & excutitur tandem saburra ibi restitans.

Hinc in quibus irritatio hæc faciliter contingit, facillime in vomitum agitantur, & contra; hinc actiuora respectiue & catholica rægis sunt præ purgantibus emetica, maiori fusione, irritatione & exteriori ope; hinc ubi morbus quasi yectibus est expellendus, rebellis & giganteus, præsto sunt emetica.

Quod vero de bile diximus spumescente, id ad alia quoque phænomena explicanda facit, (1.) quoad hypercatharsin, (2.) quoad colorem reiectorum ab assumptis consequentem. Credibile est, non solum in ventriculo fundi humores serosos, & ad motum concitari; verum per ipsum vehiculum assumptum derjuari vim emeticam medicamenti ad intestinum quoque superius. Omnia enim assumpta & ventriculo concredita naturali via euaporant & propelluntur, etiam medicamenta, vnde cum bilis spumescientiam acquirat, accedente cumprimis in-

verso

verso ventriculi conatu & motu, evocatur & prompte subit ventriculum. Hinc si id non fiat, nec bilis spumescientiam h. m. acquirat, s^æpe ne operantur quidem vomitoria.

Deinde notabile est, ab emeticis, fⁱatis cump̄ primis, sere vniiformem eiici materiam, viridescentem, flavescentem vel potius ex flavo viridescentem; ab his & aliis, in primis circa finem operationis, etiam amarorem concipi in ore, & tunc plurimum medicamentū agere desinit, vel nisi desinat, monetur medicus ut sistat. Fitque posterius hoc, non quod tunc demum bilis in ventriculum sit vocata, sed quod extrusis reliquis sequatur tandem & ipsa. Hinc signum hoc est & terminus quasi vomitionis in praxi, vt nempe compescatur, alias noxius futurus vomitus. Compescitur vero spumescientia eiusdem sopientibus & irritationem reffrangentibus, stypticis, opaticis, theriacalibus & ipso cump̄ primis &c. Hic enim calore suo & spirituositate ventriculo amicus, eodemque prompte per $\pi\alpha\pi\alpha$ evaporare aptus, sulphureitate vero sua demulcens acrimoniam secum habitare bilem facit magis. Hinc, teste Sennerto, l. 3. medic. practic. p. 1. f. 2. cap. 12. p. 157. experimenti certi & secreti quasi loco nonnullis habetur, vt ab vnu & ii nimis vomenti & cochlear vnum vel alterum propinent, atque in momento iuuamen inde pollicentur; quod non est de nihilo, vnde iussimus hoc s^æpius in praxi, praesertim plebeis.

Alterum vero, seu colorum variegatio in excretis, optime quoqne a bile deducitur. Sulphur est matrix colorum, bilis matrix sulphuris in corpore, vnde color omnis sere in excretis accidens a bile est, quod de martialibus valet quoque. Non opus ergo est, vt ad occultam medicamenti vim refugiamus, afferentes cum quibusdam, corruptos esse humores a veneno medicamenti, vnde statim in ichorem tales vertantur. Sensus ipse testatur bilem eiici, cur igitur ad alia defletere & sensum dimittere velimus? Hinc vt purgantia non sunt venena dicenda; ita nec emetica.

Pertinet huc & illud assertum, purgantia quādam esse catholica, quā nempe & omnes humores & per omnia excreto-

ria

ria loca euacuant, quod in primis prædicatur de *g*iatis & *g*ialibus. Est vero inter hæc ipsa quoque differentia, *g*ium quippe magis bilem educit; *g*ialia magis pituitæ liquandæ, exemplo saluationis, debentur.

Vt proportio inter agens & patiens ipsasque in primis vires & causam morbificam est obseruanda: ita id ipsum quoque valet de vomitoriis. Pro *a*ra exturbanda materia vitiosa, positive præsenti, insignia sunt, purgantibus respectiue fortiora, in se tam alia magis, alia minus actiua, adeoque distinguenda; unde diuisio 1. inter *mitia* & *fortia*, iterque hæc media, maxime in praxi est obseruanda, licet vnum idemque *g*iatum v. g. emeticum pro diuersa dosi vtrumque expedit. Valet id in primis in infantibus, quibus *g* emeticum ad sextam, quintam, quartam grani partem sæpe cum successu propinauimus, posita indica-
tione præsenti.

Maximi etiam interest diuidere eadem 2. in *inustata*, *media*, & *inustatione*, habito non minus ac in purganibus selectu. Pur-
gantia enim & vomitoria arma communissima & magis quidem heroica sunt medicorum, ergo bona & selecta sint oportet, quibus fidere, & cito, tuto ac iucunde vt queas.

Distingui etiam 3. merentur in *Gallenica* & *Chimica*, vtra-
que satis potentia & cognitione discernenda.

Necessaria & utilis est diuisio 4. inter *primaria* & *secunda-
ria*. Illa dicendo, quæ sunt proprie diæta, quæ regunt irritan-
do, acrimonia salio-sulphurea volatiliori, vel implicita vel ex-
plicita magis conspicua; seu immersæ sint illæ particulæ aliis,
vel aquofis, vt in sedo minori, raph. rustic. vel oleosis & sulphu-
reis, unde bilem spumescensem reddunt, archeo ingrata euadunt, & eum titillant ac stimulant ad subuertendum ventriculi fundum. Illa, inquam, primaria agunt intentione.

Hæc vero secundaria sunt, improprie magis talia, per acci-
dens quasi, quæ agunt laxando, lubricandoque vias & ventri-
culum resupinando, cui molesta magis quam irritatiua seu ad-
versa deprehenduntur, item aquosa, tepida, oleosa, & alia inci-
dencia, amara, acida, pituitosæ glaci debita, secundaria magis intentione danda.

Oo

Ta-

Tacemus 5. diuisionem inter vomitoria externa & interna.
Illa, quæ foris ventriculo iniunguntur, intus sunt, quæ vero
id præstan titillando fauces, vt lingua depresso in infantibus,
digitus in fauces dimissus, & similia mechanica, impropriæ pau-
lo talia sunt & adiuuantia magis actum vomendi. Quin te-
nendum est loco regulæ, non omnia, quæ vomitum cident, esse
vomitoria, scilicet commoda, quæ ad ciendum illum &
pœnas adhiberi queant & præscribi. Quo præmisso, altera re-
gula ad distinctionem selectus apprime facit: Quæcunque lxi-
tionem post se relinquunt seu ventriculi cumprimis, seu totius
corporis, incommoda sunt vomitoria, & non selecta. Sic non
conueniunt, quæ sola quantitate & copia assumpta id præstant,
quatenus ventriculus copia aggrauatus tandem insurget, vt ex-
cernat per superiora illa, quæ intus molestant. Non quæ qua-
litate aliqua ventriculo aduersa gaudent, vt quæ laxando, to-
numque ventriculi dissoluendo id faciunt, vt pinguia & oleagi-
nosa, quæ villos nerueos laxant, &, ne arcte contineri vel cor-
rugari queant, efficiunt, quippe ipsa quoque largius haurienda.
Sic & helleborus albus & mercurialia minus huic scopo qua-
drant; imo ipsa quoque fiaata minus correcta, quicquid etiam
de euacuandi vniuersali virtute glorientur nonnulli, per vrinam,
sudorem, aluum & vomitum, quippe hoc ipsum δραστὸν τι præ-
se fert.

Subsumere iam facile est ex hisce de omnibus ac singulis ab autoribus inter vomitoria recentis. Non visitata sunt v. g. inter leniora relata aquea, vel sola, vel cum pinguibus, vel melle & dulcibus aliis, vt ficubus prius comeditis, item pinguis, unctuosa, oleosa ipsa affatim & copiose hausta, vt aqua tepida, decoctum hordei, hydrelaum, hydromeli. Hæc, inquam, non visitata sunt, quibus vomitum directe expediatis, sed si in censum hunc veniunt, non nisi secundario, impropte & per accidens id præstant, quatenus parietes ventriculi resupinant, laxant & grauant, nauseabunda sunt, vel vt domestica, vt vehicula. Pinguia enim & tepida emeticorum sunt vehicula, modo his terminis usurpentur, & vtraque moderate pro laxando, facilitando

& promouendo potius quam mouendo vomitu adsciscenda,
Cauendum enim in secundariis his est, ne ventriculum pessun-
dant, laeugent, nausea & flatibus maectent.

Hinc dantur *casus*, vbi his solis contenti sumus v.g. (1.) in
excernendis per vomitum venenis corrosiis recens haustis, vt
o^o, ♀^o-to, ubi ♂^o amygd. d. optime conuenit, (2.) in infantibus
susuetos, vbi oleum amygd. d. prodest, imo & sperma ceti ex
eadem ratione. Obseruamus enim tota die in praxi, sperma
ceti in asthmate esse laudatissimum, & in infantibus, quorum
ventriculus est humidior, vt plurimum per vomitum, idque cum
successu operari. Laborabat infans vnius aani respiratione
anxia cum metu suffocationis; datus 3^{fl}. sperm. ceti, subse-
quente vomitu, dictum factum eundem liberabat, idque in plu-
ribus aliis vidimus quoque. Idem de ♂^o amygd. d. valet. (3.) In pleurite, vbi id ipsum cum aliis summe deprædicat *Lud. Septal.* idque non iniuria. Hinc aliquando, methodo extraor-
dinaria, in suffocationis periculo pleuriticis sperma ceti quoque,
& in quadam xgra cum tantilla ♀^o emetici cum successu dedi.
(4.) quando in morbis vomitus vomitu promouendus & cu-
randus est, vt in cholera & aliis bilis in ventriculum effusioni-
bus. Ibi enim vix nisi hæc secundaria profuerint. Et contra
vbi vomitus vrget inanis, vt in calculo, minus conueniunt oleo-
sa, quæ citra hunc utilem dantur, v. g. ol. amygd. dulc. cum
vino Hispanico.

Reliqua recensita emetica sunt partim diffusa nimis, nausea-
bunda & grauantia, partim violentiora, partim ingrata & nau-
seabunda. De sambucinis emeticis, aliisque legi meretur *Bloch-*
vivz. anat. sambuc. per tot. qui & ex turionibus componit pulue-
rem turionum sambuci polychrestum p. 56. & oleum ex acinis
seu arillis tanquam egregium vomitiuum commendat p. 23. vt
de aliis nil dicamus. Oleum ad 3^{fl}. vel 3^{fl}. commendat, vel
ad cochlear mediocre; speciatim vero in philtoris, vbi & ♂^o in-
fus. flor. vel cort. sambuc. ad 3^j. vel 3^j. cum v^o tepida pro acce-
lerando vomitu dilaudat. Quis vero hanc quantitatem hodie
propinet?

De succo rad. sambuci, locus Mindereri extat mod. mil. p. m. 225. si nosse, inquit, sambucum adhibere, nobile haberes ad hydropticam aquam educendam remedium, cum succus radicis sambuci mirum quantum hydropicos purget. Non æque vero est tuta adhibitio, nisi cautissime agas, cum in minore quoque quantitate assumptus àw & nātw ad instar gii purget. Monet ibidem, acetarium etiam atque etiam caute usurpandum, ne lipothymia (ab hypercatharsi sine dubio) contingat. Præstant hæc pro vsu externo traumatico. Quod si hæc talia usurpentur minori dosi, aliquando habent locum, vti v. g. commendatur puluis seq. ex pulu. turion. sambuc. 3lb. helleb. alb. gr. v. g. g. gr. iij. macis gr. ij. M. Sed efficaciora præstant longe.

Catapucie rad. & sem, vt & *helleborus* alb. eundem subeunt censum. *Cataputia* speciatim a *Fernelio* inter vomitoria externa refertur, quatenus vngu. de lathyride seu *cataputia* minore vomitum ciere scribit, si eo ventriculi regio inungatur. Sed id quoque non usurpatum est.

Decoctum *hyssopi* pectorale, & antiasthmaticum, gratiola hydropicum, neutrum vero per se emeticum est commodum.

Ex nicotiana sirupus de peto officinalis quibusdam locis fuit introductus, v. g. & succi vel decocti peti lb. iv. (seu nostratis, seu, quod melius, Virginiani) hydromel. 1b. oxymel. squillit. 3iv. digere in baln. ad 3. vel 4. o'. Liquorem clarum decanta. F. cum sacch. 1b. sirupus. Dos. 3ij. in v conueniente vel cerevis. tepida. Sed secundarium illum constituimus, non primarium.

Flores genistæ seorsim, & ipsum etiam semen ad emulsiones emeticas magni sit a quibusdam, sed tantam laudem non mereatur. Vngues humanos licet *Heerius* tanquam emeticum commendat, certum tamen est esse hoc heterogeneum plane, & tantum non abominabile remedium. Locus est obf. 29. p. 324. Vididuos, ait, qui nullo glio aut alio eccoprotico, ne quidem hellebore extracto, aluum laxabant, cum meo consilio propriorum vnguium præsegmina & rasuram bibissent, vomitu iuxta ac secessu abunde se deplebant.

MERCUR.

Mercurialis medicamenta ipsa potentia quidem sunt oppressiva, ast vomendi principali fine non præscribuntur, quamvis citra intentionem aliquando vomitum cieant, vii id in azoto, quibusdam contigit. Superfluum vero est & vita reddi compostum, alio, quam fundamentum habet in re, modo.

LIBRI II. SECTIO I. CAPVT IX.

Vomitoriis rarius usitatis & selectis.

Intra media primo loco memoratur *asarum*, tenuium partium & aromatico pollens volatili virtute, vnde vomitus ciet, ob partes sulphureo-salinas volatiles, & simul, ob texturam particularum dictam, crudis, viscidis, lenti & acidis humoribus corrigendis debetur, ut in febribus chronicis, quotidiana & quartana, cuius velut panacea habetur, ictero nigro, obstructione mensum. Est enim aromaticum incisorium (1.) purgans, (2.) cephalicum, (3.) vterinum, (4.) aperituum seu antiquaratum.

Usum habet 1. in *substancia*, seu puluere, magis tamen ex radice quam foliis parato, si v. g. pulu. rad. afari c. crystall. Tri ana ad 3*fl.* detur, additis g. g. gr. iij. vel v. & o macis gtt. J. vel ij. vel si pulueris rad. afari gr. xv. vel 3*fl.* cum 3*fl.* tri ana misceatur, add. oleo & alio aliquo, tuto & commode id dari potest. puluis vero foliorum longe violentior est, etiam in infuso, seu numero seu pondere expresso præscribantur.

2. In *infuso* cum vino & cerevisia, & decoctis, vbi mitescit & magis diureticum fit. Decoctione enim mitescunt emetica vegetabilia, & purgandi vim sere amittunt, quia sal volat. aufugit, & partes aquæ corriguntur, quod & exemplo raphani rusticani patet, hinc in infusa ad febres dictas commode recipitur.